

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2002

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ)

Η ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΡΑΚΑΤΟΥ

Κατά την εισοδική ομιλία μου στην 'Ακαδημία 'Αθηνῶν πρὸ τετραετίας, ἐξετάζοντας τὴ σημασία τῆς ποσοτικῆς ἀναλύσεως στὴν οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἀναφέρθηκα, ἐν συντομίᾳ, στὴν ἐξάρτηση τῆς ποσοτικῆς μεθόδου ἀπὸ τὴ χρήση κατάλληλων δεδομένων στατιστικῆς φύσεως. Προέκυψε, τότε, ὅτι τὰ στατιστικὰ δεδομένα πού εἶναι διαθέσιμα προσδιορίζουν τὶς δυνατότητές μας γιὰ ἔρευνα τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων καί, κατ' ἐπέκταση, γιὰ κατανόηση τοῦ τρόπου λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, ἀπὸ τὴν ὁποία καί ἐξαρτᾶται, ἐν πολλοῖς, ἡ σωστὴ διάγνωση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καί, φυσικά, ἡ ἄσκηση κατάλληλης οἰκονομικῆς πολιτικῆς γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους.

Πρέπει, ὅμως, νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα δὲν χρησιμεύουν μόνο ὡς πρώτη ὕλη στὴν ποσοτικὴ ἀνάλυση, ἀλλὰ, ὑπὸ τὴν πρωτογενῆ τους μορφή, ἀποτελοῦν καί τὸ μοναδικὸ μέσον ἄμεσης προσβάσεως πού διαθέτει ὁ οἰκονομολόγος στὶς τρέχουσες ἐξελίξεις τόσο σὲ μακροοικονομικὸ ὅσο καί σὲ μικροοικονομικὸ ἐπίπεδο. Μὲ τὸ μέσον αὐτὸ τοῦ δίδεται ἡ δυνατότητα, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ ἀποκτᾶ, ἀλλὰ καί νὰ διατηρεῖ τὴν αἴσθηση τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητας. Τὰ πρωτογενῆ αὐτὰ στοιχεῖα, ὅταν μάλιστα ἐξετάζονται μὲ πολλὴν ἐπιμέλεια, εἶναι σὲ θέση, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ἀκόμη καί νὰ ὀδηγήσουν, μέσῳ ποιοτικῶν διεργασιῶν, σὲ πολύτιμες διαπιστώσεις, στὶς ὁποῖες ἴσως νὰ μὴ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς ὁσοδήποτε προχωρημένης τεχνικῆς.

Ὁρθῶς, λοιπόν, ἡ ἀπόκτηση στατιστικῶν στοιχείων θεωρεῖται ὡς ὑψηλῆς προτεραιότητας ἐπένδυση, πού δὲν ὑπολείπεται σὲ σπουδαιότητα τῶν ἄλλων κατηγοριῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων.

Στὴν ὁμιλία μου θὰ παρουσιάσω τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνητικῶν προσπαθειῶν πού κατέβαλα μέχρι τώρα στὸ θέμα τῆς στατιστικῆς καλύψεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Στὴν ἀρχὴ θὰ ἀναφερθῶ στοὺς παράγοντες πού προσδιορίζουν τὴν κάλυψη αὐτῆ, εἰδικότερα δὲ στὶς συνθῆκες ὑπὸ τίς ὁποῖες συγκεντρώθηκαν οἱ διαθέσιμες σήμερα ἑλληνικὲς οἰκονομικὲς στατιστικὲς. Ἀκολουθῶντας, θὰ προβῶ σὲ ἀξιολόγησή τους ὡς πρὸς ὀρισμένα βασικὰ κριτήρια. Τέλος, μὲ βάση τὰ συμπεράσματα πού θὰ ἐξαχθοῦν, θὰ χαράξω τίς κατευθύνσεις πρὸς τίς ὁποῖες πρέπει ἐφεξῆς νὰ στραφοῦν οἱ προσπάθειες, προκειμένου νὰ βελτιωθεῖ ἡ στατιστικὴ πληροφόρηση στὴ χώρα μας.

*

* *

Τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα πού συγκεντρώνονται γιὰ τίς ἐπὶ μέρους οἰκονομικὲς δραστηριότητες σὲ μιὰ χώρα ἀποτελοῦν, στὸ σύνολό τους, τὸ στατιστικὸ σύστημα τῆς χώρας αὐτῆς, τὸ ὁποῖο εἶναι διαθέσιμο τόσο στὶς οἰκονομικὲς ἀρχὲς καὶ τοὺς λοιποὺς δημόσιους φορεῖς ὅσο καὶ στοὺς ἰδιῶτες γιὰ ἀντλήση ποσοτικῶν πληροφοριῶν. Πρὸς διασφάλιση τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν (φυσικῶν προσώπων ἢ ἐπιχειρήσεων), οἱ ποσοτικὲς αὐτὲς πληροφορίες ἀφοροῦν σὲ ὁμάδες πού περιέχουν περισσότερες τῶν τριῶν μονάδων. Ἡ διαμόρφωση τοῦ στατιστικοῦ συστήματος προσδιορίζεται γενικά, ἀφ' ἐνός ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα ζήτηση στατιστικῶν στοιχείων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τίς συνθῆκες προσφοράς πού εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ κάλυψη τῆς ζήτησεως αὐτῆς.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴ ζήτηση στατιστικῶν στοιχείων, ἡ ἔντασή της ἐξαρτᾶται, κατ' ἀρχάς, ἀπὸ τὸν βαθμὸ ἀναγνωρίσεως τῆς χρησιμότητος τῶν ποσοτικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ διάγνωση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ τὴ χάραξη τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἀλλὰ ἡ χρησιμότητα τῶν στατιστικῶν στοιχείων ἀναγνωρίζεται σήμερα σχεδὸν σὲ ὅλες τίς χώρες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἀναπτύξεώς τους. Φυσικά, ἡ πλήρης ἀξιοποίηση τῶν διαθέσιμων στοιχείων εἶναι δυνατὴ μόνο μὲ τὴν κατάλληλη ἀνάlysή τους. Γι' αὐτό, ὅ,τι πράγματι προσδιορίζει τὴ ζήτηση στατιστικῶν στοιχείων σὲ μιὰ χώρα εἶναι ἡ χρησιμοποίηση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναλύσεώς τους ἀπὸ τοὺς ἐπιφορτισμένους μὲ τὴ λήψη ἀποφάσεων στὸν δημόσιο καὶ τὸν ἰδιωτικὸ τομέα. Ἐπομένως, ἂν δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς φορεῖς πολιτικῆς ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ποσοτικῆς ἀναλύσεως, μόνη ἡ ζήτηση πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀπασχολουμένους μὲ τὴν ἔρευνα τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων δὲν

εἶναι, συνήθως, σὲ θέση νὰ ἐπηρεάσει ἀποφασιστικὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ στατιστικοῦ συστήματος.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ συγκρότηση τοῦ στατιστικοῦ συστήματος μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς δυνατότητες συγκεντρώσεως στατιστικοῦ ὕλικου, οἱ ὁποῖες πάλι ἔχουν σχέση μετὰ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν κατάσταση τῆς δημοσίας διοικήσεως, τὴν ὀργάνωση τῶν ἐπιχειρήσεων κλπ. Γενικά, γιὰ τὴν ἀπόκτηση στοιχείων πρέπει νὰ ὑπάρχει κατάλληλη ὑποδομὴ, ἡ ὁποία ἀναφέρεται σὲ ποικίλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες. Μόνο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση αὐτὴ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ στατιστικοῦ συστήματος, ὅχι μόνο ποσοτικῶς —πράγμα πού δὲν εἶναι, ἄλλωστε, πολὺ δύσκολο νὰ ἐπιτευχθεῖ σὲ ὁποιαδήποτε χώρα— ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι τὰ στοιχεῖα πού συγκεντρώνονται παρουσιάζουν ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ ἀξιοπιστίας. Ἡ ποιοτικὴ κατάσταση τῶν στοιχείων πρέπει νὰ λαμβάνεται σοβαρὰ ὑπ' ὄψην τόσο κατὰ τὴν ἀξιολόγηση ἑνὸς στατιστικοῦ συστήματος διαχρονικῶς ὅσο καὶ κατὰ τὴ συγκριτικὴ ἐξέταση τῶν στατιστικῶν συστημάτων διαφόρων χωρῶν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένων συμπερασμάτων.

*

* *

Σύμφωνα μετὰ ὅσα ἐκθέσαμε προηγουμένως, καὶ ἡ μέχρι τώρα ἐξέλιξη τοῦ ἑλληνικοῦ στατιστικοῦ συστήματος πρέπει νὰ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὶς συνθήκες πού ὑπῆρχαν κατὰ καιροὺς στὴ χώρα τόσο ἀπὸ πλευρᾶς ζητήσεως ὅσο καὶ ἀπὸ πλευρᾶς προσφορᾶς στοιχείων. Παρατηρεῖται, ἐν πρώτοις, ὅτι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολέμου περίοδο οἱ διαθέσιμες στατιστικὲς ἦταν πτωχές, ἔλειπαν δὲ στοιχεῖα ἀκόμη καὶ γιὰ βασικὰ μεγέθη τῆς οἰκονομίας. Σημαντικὴ πρόοδος στὴν ἀπόκτηση στατιστικοῦ ὕλικου σημειώθηκε μετὰ τὸν πόλεμο. Σὲ αὐτὸ συνετέλεσαν κυρίως οἱ προσπάθειες πού καταβλήθηκαν τότε ἀπὸ τὸ κράτος, σὲ συνεργασία μετὰ τὶς ξένες ἀποστολές, γιὰ τὴ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν ἀναγκῶν ἀνασυγκροτήσεώς της ἀπὸ τὶς καταστροφές τοῦ πολέμου. Γιὰ τὴ συστηματικὴ συγκέντρωση τῶν στατιστικῶν στοιχείων δόθηκε πολύτιμη βοήθεια ἀπὸ διεθνεῖς ὀργανισμούς, κυρίως μετὰ τὴ μορφή τῆς διαθέσεως προσωπικοῦ ἐξειδικευμένου στὴ στατιστικὴ.

Ἡ περαιτέρω βελτίωση τοῦ ἑλληνικοῦ στατιστικοῦ συστήματος ἀπετέλεσε, ὅπως ἦταν φυσικό, τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ χάραξη καὶ ἐφαρμογὴ ἀπὸ τὸ κράτος τῆς κατάλληλης οικονομικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κατάρτιση προγραμμάτων οικονομικῆς ἀναπτύξεως, στὰ ὁποῖα τότε ἐνσωματωνόταν ἡ πολιτικὴ αὐτή. Γιὰ νὰ συγκροτηθεῖ ἓνα ἐκσυγχρονισμένο στατιστικὸ σύστημα καί, ἰδίως, γιὰ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ συγκέντρωση τοῦ στατιστικοῦ ὕλικου σὲ ἐπιστημονικὴ

βάση ιδρύθηκε τὸ 1953 ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπὸ συγχώνευση τῆς Διευθύνσεως Στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ τῆς Διευθύνσεως Ἀπογραφῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου. Βάσει τοῦ σχετικοῦ ἰδρυτικοῦ νόμου, στὴν ἀρμοδιότητά της ὑπῆχθησαν ἡ συλλογὴ, ταξινομήση καὶ ἐπεξεργασία ὄλων τῶν στατιστικῶν στοιχείων τῆς χώρας, καθὼς καὶ ἡ συστηματικὴ ἀνάλυσή τους.

Κατὰ τὰ ἔτη ποὺ ἀκολούθησαν ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία συνέβαλε μὲν στὴν ἀπόκτηση ἐνὸς στοιχειώδους στατιστικοῦ συστήματος, ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ θέσει τὸ σύστημα αὐτὸ σὲ μιὰ διαδικασία συνεχοῦς προσαρμογῆς πρὸς τὶς νέες συνθήκες καί, πάντως, δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν στοιχείων. Ἔτσι, τὸ 1981 ἀνατέθηκε σὲ Ἐπιτροπὴ (ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ ὁμιλοῦντος) τὸ ἔργο τῆς ὀργανώσεως τοῦ συστήματος στατιστικῆς πληροφορήσεως καὶ τῆς εἰσηγήσεως τῶν μέτρων ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴ βελτίωσή του. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἔφερε εἰς πέρας τὸ ἔργο της μέσα στὴν ταχθεῖσα προθεσμία, ἀλλὰ συνέχεια στὸ θέμα δὲν δόθηκε ἀπὸ τὴν ἀρμόδια κυβερνητικὴ ἀρχή. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναβαθμίσεως τῆς ποιότητος τοῦ στατιστικοῦ συστήματος, ποὺ ἐν τῷ μεταξύ, ὅπως ἦταν φυσικό, ὀξύνθηκε, ἤλθε στὴν ἐπιφάνεια δέκα ἔτη ἀργότερα —συγκεκριμένα τὸ 1992— ὁπότε συγκροτήθηκε καὶ πάλι Ἐπιτροπὴ (στὴν ὁποία μετέσχε καὶ ὁ ὁμιλῶν) γιὰ τὴν ἐπεξεργασία μέτρων ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας. Δυστυχῶς, καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἔμελλε νὰ μὴν τύχει ὀλοκληρώσεως.

Τέλος, τὸ 2000 δημοσιεύθηκε νέος Ὁργανισμὸς τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιδιώχθηκε νὰ προσαρμοσθεῖ ἡ διοικητικὴ της διάρθρωση στὶς σύγχρονες ἀνάγκες. Ἐν τούτοις, πενήντα ἔτη μετὰ τὴν ἰδρυση τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, τὸ στατιστικὸ μας σύστημα παρουσιάζει ὀρισμένες βασικὲς ἀδυναμίες, γιὰ τὴν ἐντόπιση τῶν ὁποίων θὰ χρησιμοποιήσουμε τρία κριτήρια, ποὺ εἶναι ἡ ἔκταση τῆς στατιστικῆς καλύψεως τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν, ἡ ἀξιοπιστία τῶν στατιστικῶν στοιχείων καὶ ἡ καταλληλότητά τους.

*

* *

Λεπτομερῆς περιγραφή τῶν ἐπὶ μέρους οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων ποὺ καλύπτουν τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει στὰ στενὰ ὄρια μιᾶς ὀμιλίας. Γι' αὐτό, ἡ σχετικὴ ἐξέταση θὰ περιορισθεῖ στὸν βαθμὸ πληρότητάς τους μὲ βάση τὶς ταξινομήσεις τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν ποὺ χρησιμοποιοῦνται συνήθως στὶς στατιστικὲς πηγές. Μιὰ πρώτη διαπίστωση εἶναι ὅτι ἡ στατιστικὴ κάλυ-

ψη κατά γενικές κατηγορίες μεγεθῶν δὲν εἶναι ὁμοίομορφη. Περισσότερο καλύπτονται τὰ μεγέθη ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει δυνατότητα στατιστικῆς ἀποτυπώσεως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀσκήσεως ὀρισμένης διοικητικῆς ἢ ἄλλης φύσεως λειτουργίας, ὅπως εἶναι ἡ τραπεζικὴ, ἡ τελωνειακὴ, ἡ φορολογικὴ, ἡ ἐκπαιδευτικὴ κλπ. Ἔτσι, οἱ στατιστικῆς τῶν νομισματικῶν καὶ πιστωτικῶν μεγεθῶν, τῶν ἐξωτερικῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῆς δημοσιονομικῆς διαχειρίσεως κλπ. εἶναι, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἱκανοποιητικῆς.

Ἄναφορικά πρὸς τὰ οἰκονομικὰ μεγέθη γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχαν δυνατότητες στατιστικῆς παρακολουθήσεως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀσκήσεως διοικητικῶν ἢ ἄλλων λειτουργιῶν καθιερώθηκε ἡ διεξαγωγὴ ἀπογραφῶν (πληθυσμοῦ, κτηρίων, κατοικιῶν, γεωργίας κλπ.) καὶ εἰδικῶν δειγματοληπτικῶν ἐρευνῶν. Πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν κατάλληλων στοιχείων μὲ εἰδικῆς δειγματοληπτικῆς ἐρευνῆς ἀποτελεῖ ἔργο δυσχερές. Γιὰ τὸν σωστὸ σχεδιασμὸ καὶ τὴν καλὴ ἐκτέλεση τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν ἀπαιτεῖται σημαντικὴ δαπάνη καὶ ἡ ὕπαρξη εἰδικευμένου καὶ ἔμπειρου προσωπικοῦ. Στὶς δυσχέρειες αὐτὲς ὀφείλεται κυρίως ἡ καθυστέρηση στὴν ἀπόκτηση τέτοιων στατιστικῶν στοιχείων καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα οἰκονομικὰ μεγέθη, πέραν ἐκείνων γιὰ τὰ ὁποῖα διεξάγονται ἤδη περιοδικῶς στατιστικῆς ἐρευνῆς, ὅπως εἶναι ἡ ἰδιωτικὴ κατανάλωση, ἡ ἀπασχόληση κλπ.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τρόπο συλλογῆς τῶν στοιχείων, ἀκόμη καὶ μεταξύ τῶν ἐπὶ μέρους τομέων τῆς οἰκονομίας ὑπάρχουν οὐσιώδεις διαφορῆς ἀπὸ πλευρᾶς βαθμοῦ στατιστικῆς καλύψεως. Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ προσπάθειες πού καταβλήθηκαν μέχρι τώρα πρὸς ἀπόκτηση στοιχείων ἀφοροῦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως, ἐνῶ γιὰ τοὺς λοιποὺς (ἐμπόριο, μεταφορές, κοινωνικῆς ὑπηρεσίαις κλπ.) τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σχετικῶς πτωχά. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ μεταποίησις, λόγῳ τῆς στρατηγικῆς σημασίας πού εἶχε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, ἔτυχε ἰδιαίτερης μελέτης καὶ ἐκτεταμένης ποσοτικῆς ἀναλύσεως. Ἦδη, ὅμως, ἄλλοι κλάδοι, ὅπως εἶναι ὀρισμένοι τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδίως ὅσοι στηρίζονται στὶς νέες τεχνολογίες, βρίσκονται σήμερα στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καί, γι' αὐτό, πρέπει ἐφεξῆς νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἐνίσχυσις τῆς στατιστικῆς καλύψεώς τους, γιὰ τὴν ὁποῖα, ἄλλωστε, ὑπάρχουν καὶ σχετικῆς ὁδηγίαις ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκῆ Ἑνωσιῶν.

Γενικά, οἱ διαθέσιμες στατιστικῆς στὴ χώρα μας, παρὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τους κατὰ τὸν χρόνον πού διέδραμε ἀπὸ τὴν ἴδρυση τῆς Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀνταποκρίνονται σὲ ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν στὴν ὑπάρχουσα ζήτησις. Ἐνδείξεις γιὰ τὶς ἐλλείψεις αὐτὲς μπορεῖ νὰ συναχθοῦν ἀπὸ σχετικῆς συγκρίσεις μὲ τὶς λοιπὲς χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι από το σύνολο των μεγεθών που περιέχονται στο γενικό δημοσίευμα της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένώσεως «Eurostat Yearbook» (Edition 2001) ποσοστό 10% δέν καλύπτεται από στοιχειά της έλληνικής οικονομίας.

*

* *

Ός πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ἀξιοπιστίας πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ὁ βαθμὸς ἀκρίβειας τῶν στατιστικῶν στοιχείων δίδεται ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ συνολικοῦ σφάλματος πὸ προκαλεῖται ἀπὸ διαφόρους παράγοντες κατὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ποσοτικῶν πληροφοριῶν. Ἔτσι, τὰ στοιχειά πὸ προέρχονται ἀπὸ δειγματοληπτικὲς ἔρευνες τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας ἀποτελοῦν ἱκανοποιητικὲς προσεγγίσεις τῶν ἀντίστοιχων ἀληθῶν τιμῶν. Αὐτὸ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἔρευνες αὐτὲς στηρίζονται σὲ τυχαῖα δείγματα, ἡ δὲ ἐφαρμοζόμενη τεχνικὴ ἀριστοποιήσεως τῶν σχημάτων δειγματοληψίας ὀδηγεῖ στὴ λήψη ἐκτιμήσεων μὲ δειγματοληπτικὸ σφάλμα μικρότερο τοῦ 1% γιὰ τὸ σύνολο τῆς χώρας καὶ τοῦ 5% γιὰ τὶς περιφέρειές της.

Ἐπὶ πλέον, στὶς δειγματοληπτικὲς ἔρευνες, δεδομένου ὅτι ἐφαρμόζονται αὐστηρῶς πειραματικὲς συνθηκὲς ἔρευνας, τεκμαίρεται ὅτι καὶ τὸ μὴ δειγματοληπτικὸ σφάλμα εἶναι περιορισμένης ἐκτάσεως. Ὡστόσο, διαπιστώθηκε, τελευταῖα, τάση διογκώσεώς του, πὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ κοινὸ δείχνει ὀλοένα καὶ μικρότερη διάθεση γιὰ παροχὴ στατιστικῶν πληροφοριῶν. Πρὸς ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἐπιβάλλεται ἡ καταβολὴ συστηματικῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξη καλῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν προσώπων πὸ λαμβάνουν τὶς στατιστικὲς πληροφορίες καὶ ἐκείνων πὸ τὶς παρέχουν. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀξιοπιστία τῶν στοιχείων πὸ δέν προέρχονται ἀπὸ δειγματοληπτικὲς ἔρευνες, ὁ ἔλεγχός της προσκόπτει στὴν ἀκολουθούμενη ἐμπειρικὴ διαδικασία συλλογῆς ἢ στὴ φύση τῶν συλλεγόμενων στοιχείων ὡς ὑποπροϊόντων τῆς ἀσκήσεως διοικητικῶν λειτουργιῶν. Ἔτσι, ὑπάρχουν σοβαρὲς ἐνδείξεις ὅτι διάφορες κατηγορίες στοιχείων, πὸ ἀναφέρονται σὲ βασικὰ μεγέθη τῆς οικονομίας, ὅπως εἶναι ἐκεῖνα τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, τῆς οἰκοδομικῆς δραστηριότητος κλπ., ἐμπεριέχουν σημαντικὸ σφάλμα ἐκτιμήσεως.

Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐξέταση τῆς ἀξιοπιστίας τῶν στατιστικῶν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἐκτίμησή του στηρίζεται στὶς διαθέσιμες ποσοτικὲς πληροφορίες, οἱ ὅποιες ὅμως, ὅπως ἤδη ἐπισημάναμε, δέν καλύπτουν ἐπαρκῶς ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ τὶς δραστηριότητες τῆς οικονομίας. Τὰ ὑπάρχοντα κενὰ συμπληρώνονται, κατ' ἀνάγκην, μὲ ἐκτιμήσεις πὸ στηρίζονται σὲ διάφορες ὑποθέ-

σεις ή έμμεσες ποσοτικές ενδείξεις. Έπομένως, ό βαθμός αξιοπιστίας τών στατιστικών τού έθνικου εισοδήματος εξαρτάται όχι μόνο από τήν ποιότητα τών διαθέσιμων πρωτογενών στοιχείων πού χρησιμοποιούνται κατά τόν ύπολογισμό του, αλλά και από τις μεθόδους πού εφαρμόζονται προκειμένου νά καλυφθούν τά υπάρχοντα κενά. Τό σφάλμα τών εκτιμήσεων τού έθνικου εισοδήματος και τών συνιστωσών του δέν είναι εύκολο νά εκφρασθεί ποσοτικώς. Πάντως, αν ληφθούν υπ' όψη οι προσδιοριστικοί του παράγοντες, δέν αποκλείεται, παρά τήν τελευταία αναθεώρηση τών έθνικων λογαριασμών, σύμφωνα μέ τό Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών 1995 (βάσει τής τεχνικής τών εισροών-έκροών), τό σφάλμα αυτό νά έχει τέτοιο μέγεθος, ώστε νά μήν είναι άρκούντως διασφαλιστική μόνη ή χρησιμοποίηση τών εθνικολογιστικών στοιχείων στην αξιολόγηση εξέλιξεων, αλλά και στη διαμόρφωση πολιτικών.

Στό σημείο αυτό πρέπει νά γίνει αναφορά σέ δύο μορφές σφάλματος πού δέν σχετίζονται μέ τή διαδικασία συλλογής τών στοιχείων, αλλά όφείλονται σέ συστηματικές επιδράσεις έξωγενών παραγόντων, οι όποιες εκδηλώνονται πρós όρισμένη κατεύθυνση και, γι' αυτό, έχουν μεροληπτική συμπεριφορά. Η μία μορφή τέτοιου σφάλματος προκύπτει από τήν άδυναμία τών επίσημων στατιστικών νά συλλάβουν τά συμβαίνοντα στη λεγόμενη «παραοικονομία». Η ανάγκη για συστηματική διερεύνηση τού σφάλματος αυτού τού είδους άπορρέει από τήν άρχή ότι, έφ' όσον υπάρχουν οικονομικές μονάδες πού κρύβουν όλες ή μέρος τών συναλλαγών τους, πρέπει νά αναμένεται ότι τά διαθέσιμα δεδομένα θά ύποεκτιμούν τά αντίστοιχα μεγέθη.

Προφανώς, ή ανάπτυξη τής παραοικονομίας συνδέεται στενά μέ τή φοροδιαφυγή και τήν εισφοροδιαφυγή. Άλλά και οι παντοειδείς κανόνες και έλεγχοι τής δημόσιας διοικήσεως συντελούν σημαντικά στη μή κάλυψη πολλών δραστηριοτήτων από τις επίσημες στατιστικές. Σύμφωνα μέ εκτιμήσεις μας πού έγιναν για τό έτος 1982, οι όποιες ήταν οι πρώτες του είδους αυτού και στηρίζονταν σέ άπλες μεθόδους, τό μέγεθος τής παραοικονομίας στη χώρα μας άντιστοιχούσε τουλάχιστον στό 10% τού Άκαθάριστου Έγχώριου Προϊόντος. Μεταγενεστέρως, εφαρμόστηκαν από άλλους έρευνητές βελτιωμένες μέθοδοι, από τις όποιες προέκυψαν ούσιωδώς μεγαλύτερα ποσοστά παραοικονομίας, μέ μέσο όρο 25%. Από εκτιμήσεις πού έγιναν προσφάτως για τις χώρες τού Όργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Άναπτύξεως προκύπτει ότι ή Έλλάς κατατάσσεται πρώτη μέ παραοικονομία πού αντιπροσώπευε κατά τήν περίοδο 1999-2000 τό 28,7% τού Άκαθάριστου Έγχώριου Προϊόντος. Ό περιορισμός τής παραοικονομίας είναι έργο δυσχερέστατο, διότι συνδέεται τόσο μέ τή βελτίωση τής φορολογικής ήθικης, όσο

και με την καταστολή της διαφθοράς. Κάποια πρόοδος θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της μηχανογραφήσεως του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος, ή οποια, όμως, καθυστερεί άδικαιολογητως.

Η άλλη μορφή μεροληπτικού σφάλματος έχει σχέση με μιὰ λανθάνουσα τάση των ασχολουμένων με τη συλλογή των πρωτογενών στοιχείων, που προέρχεται μάλλον από τη φύση της υπαλληλικής σχέσεως, για καταγραφή μεταβολών που είναι ευνοϊκότερες από τις πραγματικές. Πρόκειται, προφανώς, για ενέργειες που βρίσκονται σε αντίθεση με τις αρχές της ήθικης και δεοντολογίας, που πρέπει να διέπουν το έργο της συλλογής στατιστικών πληροφοριών. Φυσικά, αντικειμενικός τρόπος διαγνώσεως της υπάρξεως και, πολύ περισσότερο, της ποσοτικής εκφράσεως τέτοιων παρεμβάσεων δεν υπάρχει. Σημασία έχει το αν κατά τη συγκέντρωση των στοιχείων έχουν ληφθεί όλα τα θεσμικά και λοιπά μέτρα που απαιτούνται για να καταστήσουν τα στοιχεία αυτά κοινώς αποδεκτά. Διότι, σε περίπτωση που, για οποιονδήποτε λόγο, δημιουργούνται εστω και μικρές αμφιβολίες για το αδιάβλητο της ακολουθούμενης διαδικασίας, κλονίζεται ή εμπιστοσύνη στις παρεχόμενες στατιστικές. Πρέπει, ωστόσο, να παρατηρηθεί ότι τέτοια ευαισθησία εκδηλώνεται συνήθως όχι για όλα τα οικονομικά μεγέθη, αλλά μόνο για εκείνα που χρησιμοποιούνται σε κρίσιμης σημασίας διαγνώσεις.

*

* *

Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία δεν αρκεί να είναι σχετικώς αξιόπιστα, αλλά πρέπει να πληρούν και όρισμένες άλλες προϋποθέσεις, διότι μόνο όταν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της οικονομικής και στατιστικής ανάλυσεως είναι χρησιμοποιήσιμα. Συνεπώς, η καταλληλότητα των στοιχείων αποτελεί πρόσθετο, βασικής σημασίας, κριτήριο αξιολογήσεως ενός στατιστικού συστήματος. Από την άποψη αυτή, οι ελληνικές στατιστικές, όπως εμφανίζονται στις πηγές τους, έχουν τις ακόλουθες αδυναμίες:

Πρώτον, όρισμένα στοιχεία δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στην οικονομική έννοια του μετρούμενου μεγέθους, πράγμα που περιορίζει τη χρησιμότητά τους για ανάλυση και ενδέχεται να οδηγήσει στη συναγωγή εσφαλμένων συμπερασμάτων. Τέτοιες αποκλίσεις αποφεύγονται στα στοιχεία που συλλέγονται με ειδικές στατιστικές έρευνες, διότι σ' αυτές υπάρχει η δυνατότητα του εκ των προτέρων επακριβούς καθορισμού της φύσεως και του περιεχομένου των απαιτούμενων ποσοτικών πληροφοριών, ενώ είναι συνήθεις σε στατιστικές που προκύπτουν ως υποπροϊόν διοικητικών ή άλλων διαδικασιών. Για να περιορισθεί ή αδυναμία αυτή είναι αναγκαία ή συμμετοχή και οικονομολόγων στον σχεδιασμό της συλλογής των

στοιχείων. Πάντως, συντονισμένες προσπάθειες προς τήν κατεύθυνση αὐτὴ καταβάλλονται καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, μέσῳ τῆς καταρτίσεως σχετικῶν Κανονισμῶν.

Δεύτερον, τὰ συστήματα ταξινομήσεως τῶν δεδομένων δὲν προσαρμόζονται πάντοτε στὶς ἀνάγκες τῆς ἀναλύσεως, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἐπὶ μέρους κατηγορίες καὶ ὑποκατηγορίες τῶν μεγεθῶν νὰ μὴν ἀξιοποιῶνται ἐπαρκῶς. Ἰδιαιτέρη ἀναφορὰ πρέπει νὰ γίνῃ στὰ διεθνῶς ἐφαρμοζόμενα συστήματα ταξινομήσεως, τὰ ὁποῖα σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις εἶναι ἀκατάλληλα γιὰ τὴν κατάταξη τῶν ἑλληνικῶν στατιστικῶν, λόγῳ τῶν ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦν στὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία.

Τρίτον, πέραν τῆς κάθετης κατατάξεως τῶν στατιστικῶν στοιχείων βάσει διαφόρων παραγόντων, εἶναι πολλὰς φορὲς ἀναγκαῖα καὶ ἡ ὀριζόντια ταξινόμηση κατὰ γεωγραφικὰ περιοχὰς. Αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ ὅτι πολλὰ μεγέθη παρουσιάζουν οὐσιώδεις διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρους περιοχῶν τῆς χώρας (σὲ ἐπίπεδο περιφέρειας, νομοῦ ἢ ἀκόμη καὶ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου) καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν. Ἡ χωριστὴ παρακολούθησή τους διευκολύνει τὴν ἐρμηνεία τῶν μεταβολῶν ποὺ σημειώνονται στὸ σύνολο.

Τέταρτον, τὰ ἐτήσια, ἀλλὰ κυρίως τὰ τριμηνιαῖα καὶ μηνιαῖα στατιστικὰ στοιχεῖα ὀρισμένων οἰκονομικῶν μεγεθῶν, ποὺ ἔχουν οὐσιώδη σημασία γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν βραχυχρόνιων ἐξελίξεων τῆς οἰκονομίας, δημοσιεύονται μὲ σημαντικὴ καθυστέρηση. Γιὰ παράδειγμα, οἱ Δεῖκτες Βιομηχανικῆς Παραγωγῆς καὶ Ἀξίας Λιανικῶν Πωλήσεων παρέχονται μὲ καθυστέρηση 2-3 μηνῶν, ἡ ὁποία, ὅμως, βρίσκεται μέσα στὰ ὅρια ποὺ ὀρίζονται ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση. Πολλὴ μεγαλύτερες καθυστερήσεις ὑπάρχουν στὴ δημοσίευση τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν περιοδικῶν στατιστικῶν ἐρευνῶν, ὅπως εἶναι ἡ ἔρευνα ἀπασχολήσεως. Ἔτσι, ὅμως, δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ ταχεῖα διάγνωση τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ ἡ ἔγκαιρη λήψη τῶν ἀπαιτούμενων διορθωτικῶν μέτρων. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία, κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, πρόκειται νὰ καθιερώσῃ τὴν «προδημοσίευση», μὲ τὴν ὁποία τὰ συλλεγόμενα στοιχεῖα θὰ παρέχονται, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ διαφόρων μεθόδων, ταχύτερα, ἔναντι πολὺ μικρῆς ἀυξήσεως τοῦ σφάλματός τους (τὸ ὁποῖο, πάντως, θὰ εἶναι μικρότερο τοῦ 6%).

Πέμπτον, τὰ μηνιαῖα στοιχεῖα δημοσιεύονται ὑπὸ τὴν πρωτογενῆ τους μορφή, χωρὶς, δηλαδή, νὰ ἔχουν προηγουμένως ὑποστῆ τίς ἀναγκαῖες διορθώσεις. Οἱ διορθώσεις αὐτὲς ἀφοροῦν κυρίως στὴν ἀπάλειψη τῆς ἐποχικότητας, ποὺ δυσχεραίνει τὴν παρακολούθηση τῆς «πραγματικῆς» μεταβολῆς τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν

βραχυχρονίως. Σημειωτέον ὅτι μιὰ τέτοια ἀνάλυση ἐμπίπτει, ὅπως εἶδαμε, στήν ἀρμοδιότητα τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας καί, πάντως, ἐκτελεῖται ἀπό τίς στατιστικές ὑπηρεσίες πολλῶν ἄλλων χωρῶν.

*

* *

Οἱ διαπιστώσεις πού ἔγιναν μέχρι τώρα δείχνουν ὅτι τὸ ἐλληνικὸ στατιστικὸ σύστημα παρουσιάζει διαρθρωτικές ἀδυναμίες, οἱ ὁποῖες, μάλιστα, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γίνονται μεγαλύτερες. Ἡ κατάσταση αὐτὴ πρέπει, ἐν πρώτοις, νὰ ἀποδοθεῖ στὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία λειτουργοῦσε μέχρι τώρα μὲ τὸ ἀρχικὸ ὀργανωτικὸ της σχῆμα, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἦταν κατάλληλο γιὰ ἓνα ξεκίνημα, δὲν ἦταν ὅμως σὲ θέση νὰ στηρίξει, στὴ συνέχεια, τὴ δυναμικὴ ἀνάπτυξη τῆς στατιστικῆς πληροφορήσεως πού σημειώθηκε διεθνῶς καὶ πού εἶχε ἀνάγκη ἡ χώρα μας. Ἐπομένως, γιὰ νὰ μπορέσει τὸ ἐλληνικὸ στατιστικὸ σύστημα νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς σημερινές πολλαπλές ἀπαιτήσεις τῆς ζητήσεως, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐκεῖνες πού θὰ προκύψουν στὸ μέλλον, πρέπει, σύμφωνα καὶ μὲ τὸν νέο Ὅργανισμό, νὰ γίνουν ριζικές μεταβολές στὴν ὅλη δομὴ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, ὥστε ὁ τρόπος λειτουργίας της νὰ τεθεῖ σὲ νέες ἐκσυγχρονισμένες βάσεις.

Ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία, γιὰ νὰ ἔχει ὅσο γίνεται μεγαλύτερη αὐτονομία καὶ ἀνεξαρτησία, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ παρέχει ἀντικειμενικές πληροφορίες καὶ νὰ ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη στὸ κοινό, πρέπει νὰ μετατραπεῖ σὲ Νομικὸ Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐποπτεία νὰ ἀνήκει στὸν Πρωθυπουργό, ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλες χώρες, νὰ περιορίζεται δὲ σὲ καθαρῶς διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα. Τὸ Διοικητικὸ της Συμβούλιο δὲν θὰ διορίζεται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ἀλλὰ θὰ προτείνεται ἀπὸ διαφόρους κοινωνικοὺς φορεῖς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο εἶναι ἀνάγκη νὰ λειτουργεῖ καὶ ἓνα «Ἐπιστημονικὸ Συμβούλιο», τὸ ὁποῖο θὰ καταρτίζει τὸ πρόγραμμα ἐργασιῶν, θὰ παρέχει συμβουλές σχετικὰ μὲ τίς μεθόδους πού πρέπει νὰ ἐφαρμοσθοῦν γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ προγράμματος αὐτοῦ καὶ θὰ γνωμοδοτεῖ πάνω σὲ διάφορα ἐπιστημονικὰ προβλήματα πού ἀνακύπτουν κατὰ τὴ συλλογὴ καὶ ἀνάλυση τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ θὰ προτείνονται ἀπὸ τοὺς δημόσιους καὶ ἰδιωτικούς φορεῖς πού χρησιμοποιοῦν τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα.

Μέσα στὰ ὀργανωτικὰ αὐτὰ πλαίσια, γιὰ νὰ ἀρθοῦν οἱ βασικὲς τουλάχιστον ἀδυναμίες τοῦ στατιστικοῦ μας συστήματος, πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ πραγματοποίηση ὀρισμένων στόχων πού ἀφοροῦν τόσο στὴν ἔκταση τῆς καλύψεως ὅσο καὶ στὴν ποιότητα τοῦ στατιστικοῦ ὕλικου. Πρόκειται, οὐσιαστικά, πρῶτον, γιὰ τὴν

ἐξαντλητική χρησιμοποίηση τῶν διαφόρων κρατικῶν λειτουργιῶν πρὸς ἄντληση στατιστικῶν πληροφοριῶν, δεύτερον, γιὰ τὴν αὐξήση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιοδικῶς διεξαγομένων δειγματοληπτικῶν ἐρευνῶν, τρίτον, γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀξιοπιστίας τῶν στοιχείων μέσῳ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν μεθόδων συλλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τους καί, τέταρτον, γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς συλλογῆς τῶν πάσης φύσεως στοιχείων, ὥστε νὰ περιορισθοῦν δραστικὰ οἱ χρονικὲς καθυστερήσεις στὴ δημοσίευσή τους. Ἀλλὰ γιὰ νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ἐπίτευξη τῶν στόχων αὐτῶν εἶναι ἀναγκαία ἡ σοβαρὴ ἐνίσχυση τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία, βέβαια, μπορεῖ νὰ ἐπιδιωχθεῖ μόνο μέσῳ τῆς βελτιώσεως τῆς στατιστικῆς καταρτίσεως τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆς ἀποκτήσεως τῆς ἀπαιτούμενης ὑπολογιστικῆς ὑποδομῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Allen Wallis, W., «Economic statistics and economic policy», Journal of the American Statistical Association, March 1966.
2. Arrow, K.J., «Statistical requirements for Greek economic planning», Center of Planning and Economic Research, Lecture Series 18, Athens, 1965.
3. Βαβούρας, Γ. Καραβίτης, Ν. και Τσούγλου, Λ., «Παραοικονομία, μιὰ άμεση μέθοδος εκτίμησης του μεγέθους τής παραοικονομίας και εφαρμογή της στην περίπτωση τής Έλλάδας», Έκδόσεις Κριτική, Άθήνα, 1990.
4. Δρακάτος, Κ., «Η συγκρότηση του ελληνικού στατιστικού συστήματος», Άθήνα, 1966.
5. Δρακάτος, Κ., «Έλληνικαί στατιστικάί έξωτερικού έμπορίου και ίσοζυγίου πληρωμών», Τράπεζα τής Έλλάδος, Σειρά Ειδίκων Μελετών, Άριθ. 14, Άθήνα, 1966.
6. Δρακάτος, Κ., «Προτάσεις για ένα αποτελεσματικό σύστημα στατιστικής πληροφορής», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 20.5.1982.
7. Δρακάτος Κ., «Έλληνικές οικονομικές στατιστικές», Έκδόσεις Παπαζήση, Άθήνα, 1982.
8. Δρακάτος Κ., «Έλληνικές δημοσιονομικές στατιστικές», Τιμητικός Τόμος για τὰ 150 χρόνια του Έλεγκτικού Συνεδρίου, Άθήνα, 1984.
9. Δρακάτος, Κ., «Το μέγεθος τής παραοικονομίας», Έπιλογή, Φεβρουάριος 1986.
10. Δρακάτος, Κ., «Περιγραφική οικονομική στατιστική», 6' Έκδοση, Έκδόσεις Παπαζήση, Άθήνα, 1993.
11. Δρακάτος, Κ., «Η στατιστική κάλυψη τής οικονομίας», Έπιλογή, Οκτώβριος 2001.
12. Morgenstern, O., «On the accuracy of economic observations», Second Edition, Princeton University Press, 1963.
13. Νεγρεπόντη-Δελιδάνη, Μ., «Η οικονομία τής παραοικονομίας στην Έλλάδα», Άθήνα, 1991.
14. Παυλόπουλος, Π., «Η παραοικονομία στην Έλλάδα», Ίνστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Έρευνών, Ειδικές Μελέτες, Άριθ. 17, Άθήνα, 1987.
15. Τάτσος, Ν., «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Έλλάδα», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Έρευνών, Έκδόσεις Παπαζήση, Άθήνα, 2001.